

GESCHIEDENIS EN RESTAURATIE VAN KERK EN ORGEL DER HERVORMDE GEMEENTE PEIZE

Het schip van de Hervormde, ter ere van Johannes de Doper opgerichte, kerk te Peize dateerd uit de 13^e eeuw. In 1624 werd zij hersteld en het koor werd in 1824 verhoogd zoals aan de buitenszijde te zien is aan de gevelstenen.

In 1803 werd de losse klokkestoel bij de kerk afgebroken en de huidige toren gebouwd. De klok in de toren stamt uit 1835 en is gegoten door fa. van Bergen te Heiligerlee.

Bij de restauratie is gebleken dat de fundering van de kerkmuren uit zware veldkeien bestaat.

De fraaie preekstoel met fors gesneden fries werd blijkens een kerkrekening van 3 juli 1751 gemaakt door Jan de Brugman. Voorts bevinden zich in de kerk een 17^e eeuwse gesmeed ijzeren voetstuk voor doopbekken en twee 17^e eeuwse koperen blakers. Het uit de 12^e eeuw stammende zandstenen doopvont bevindt zich in het provinciaal museum te Assen. De fraai bewerkte avondmaalbeker is blijkens inscripties vervaardigd in 1643.

De aan de buitenszijde van ronde romaanse bogen en aan de binnenszijde van gotische spitsbogen voorsiene ramen zijn tijdens de restauratie weer teruggebracht zoals ze ook oorspronkelijk gezeten moeten hebben en waarvan de resten in de muren zijn teruggevonden. Rond de kleine ramen zijn weer witgepleisterde vlakken aangebracht welke voor een bijzonder lichteffect zorgen.

In de kap van de kerk zitten nog eiken spanten van de begintijd en tussen koor en schip is op de oude fundamenten weer een triomfboog aangebracht hoewel zulks niet in de oorspronkelijke plannen was opgenomen.

Begin 1961 werden de eerste besprekingen over mogelijke restauratie gevoerd met het toenmalige ministerie van O.K. en W., Gedeputeerde Staten van Drenthe en het Gemeentebestuur van Peize. Begin 1963 werd door Rijk, Provincie en Gemeente respectievelijk 50,20 en 20% subsidie toegesegd van de begrote kosten ad. Fl. 115.000,- en onder directie van architect A. Baart te Leeuwarden werd begin 1965 met de restauratie aangevangen. Vanaf eind 1966 hebben de werkzaamheden een jaar stil gelegen aangezien de begroting met ca. Fl. 90.000,- overschreden zou worden en de nodige aanvullende subsidies ontbraken.

Tijdens de restauratie werden weinig oudheidkundige vondsten gedaan, behalve een brok zijwand en bodem van een rode zandstenen doorkist uit omstreeks 1100. De oude banken zijn vervangen door oud-Hollandse stoelen terwijl het weinige oude meubilair dat bewaard is gebleven dateerd uit de 18^e eeuw.

De kaarsenkroon welke in het koor hangt is geschonken door het Provinciaal Bestuur van Drenthe.

Door de Peizenaren is van het voor de kerkvoogdij komende deel van de restauratiekosten, zijnde 10% van Fl. 205.000,- alsmede gasverwarming, verlichting, stoelen e.d., een belangrijk deel bijeengebracht via diverse acties ten bate van het restauratiefonds.

Het orgel werd in 1631 door de Groninger orgelbouwer Anthonie Verboeck gebouwd voor de Geertruïds- of Pepergasthuiskerk te Groningen. De bouwtijd valt af te leiden uit de faktuur van het oudste pijpwerk. In de jaren 1696-1697 werd door de Hamburgse orgelbouwer Arp Schitger aan het instrument gewerkt wat waarschijnlijk van grote invloed is geweest. Een nog ingrijpende verandering vond plaats in 1785 door de orgelbouwer Albert Anthonie Hinsz te Groningen. Deze voorzag het orgel van het nog aanwezige snijwerk.

In 1861 werd door de orgelbouwers P. van Oeckelen en Zn. te Harenermolen een nieuw orgel gebouwd voor de Pepergasthuiskerk. Het oude instrument werd aan de kerk te Peize verkocht waarbij het orgel nog ingrijpend werd gewijzigd. Deze laatste wijziging is bij de huidige restauratie weer ongedaan gemaakt.

Dispositie van het orgel:

Hoofdwerk: Prestant 8', Holpijp 8', Octaaf 4', Quintadena 4', Quint 3',
 Octaaf 2', Sesquialtera 2-3 sterk, Mixtuur 4-6 sterk,
 Dulciaan 8'.

Rugwerk : Quintadena 8', Prestant 4', Fluit 4', Fluit 2', Quint 1½',
 Scherp 3 sterk, Vox Humana 8'.

Pedaal : Bourdon 16', Prestant 8', Octaaf 4', Octaaf 2', Mixtuur 3
 sterk, Trompet 8'.

3 ventielen, 1 tremulant, 1 koppeling, 4 blaasbalgen,
 manuaalomvang c-c'''

In 1956 gingen de eerste gedachten uit naar restauratie van het orgel, aangezien het instrument zich in een zeer slechte toestand bevond. In de daarop volgende jaren werd duidelijk dat eerst de kerk diende te worden gerestaureerd. In 1963 werd het orgel gedemonteerd en opgeslagen op de zolder van het gemeentehuis.

Eind 1968 werd subsidie toegezegd door Rijk (50%), Provincie (15%) en Gemeente (30%), samen dus 95% van de begrote kosten ad. Fl. 160.400,=

In 1969 werd begonnen met de restauratie bij de Gebr. van Vulpen te Utrecht. Al spoedig bleek echter dat vanwege noodzakelijke wijzigingen in de orgelkas en de inflatiespiraal de begroting ver zou worden overschreden. Aanvullende subsidies werden aangevraagd en in 1972 werden deze toegezegd en de restauratie voortgezet.

De uiteindelijke kosten voor orgel en orgelkas bedragen ca. Fl. 300.000,=

Naast de reeds genoemde subsidiegevende instanties heeft de kerkvoogdij veel financiële steun ontvangen van de "Stichting Orgelfonds Mooy" te Apeldoorn.

Namens de Orgelcommissie der Nederlandse Hervormde Kerk is de heer Hülsman als adviseur nauw bij de orgelrestauratie betrokken geweest.

-0-0-0-0-0-0-0-

Kerkvoogdij Peize, september 1973.